Dísztőr - Bethlen Gábor gyűjteményéből

Ötvösgyűjtemény

Leltári szám:	E 61.5.1-2
Készítés ideje:	16. SZÁZAD 2. FELE 17. SZÁZAD ELEJE
Készítés helye:	Törökország (Oszmán Birodalom); Isztambul
Anyag:	acél; arany; fa; rubin; smaragd; türkiz
Technika:	cizellált; domborított; tausírozott; trébelt; vésett díszítés
Méretek:	hosszúság: 35,2 cm szélesség: 5,8 cm

A tőr markolata, keresztvasa és hüvelye famagra applikált aranylemez. A markolatot a poncolt virágos-leveles mintázatba elhelyezett, rozettás foglalatú ékkövek díszítik.

A kétélű, középen áttört díszű acélpenge 1515 körül készült. A penge egyik oldalát végig virágos-leveles aranyberakás ékíti, másik oldalán a növényi díszítés mellett, az áttört dísz két oldalán azonosítatlan oszmán költő nastalik stílusban írott török nyelvű, arab betűs verse látható: *Hatt degildir hançeri üzre görünen aşikâr katline uşşakinin hüccet çikarmiş ol nigâr*. (Nincs világosan látható írás a handzsáron: szerelmesei megölésére engedélyt szerzett ama szépség. [Dobrovits Mihály és Dávid Géza olvasata])

Hasonló pengéje van I. Szelim dísztőrének (Isztambul, Topkapi Szeráj Múzeum) és a drezdai Rüstkammer gyűjteményében őrzött tőrnek (Inv.Nr. Y 139), mindkettő 16. századi, valamint egy Bethlen Gábor által II. Gusztáv Adolf svéd királynak ajándékozott díszfegyvernek is (Stockholm, Svéd Királyi Fegyvertár[Livrustkammaren], ltsz. 10793 - ld. itt).

A szerájban több perzsa mester dolgozott, az ötvösök vezetői is közülük kerültek ki, ezzel magyarázható, hogy a bemutatott darab perzsa mintát követ.

Török fegyverek a 17. század elejétől tűntek fel nagyobb számban a magyar főúri leltárakban, elsősorban Erdélyben. Ez a tőr valószínűleg Bethlen Gábor erdélyi fejedelem kincstárának egyik darabja lehetett, amelyet Thurzó Imrének ajándékozott, akinek hagyatékából lányához, Erzsébethez került. Thurzó Erzsébet 1642-ben bekövetkezett halála után a hagyatékáról a fraknói kincstárban leltárt készítettek, ebben található a következő bejegyzés: *Ittem egi Hanchar zöld kövekkel avagí dupletokkal rakott keözbe Rubintos tokban vagion.*

A dísztőr minden bizonnyal azonos a fraknói Esterházy-kincstár 1721–25 között készített leltárában említett két tőr egyikével: *Almarium 5 et 6, Numeris 8. alatt a következő tétel olvasható: Két Török tiszta aranyban foglalt, rubintal és Turkissel ékesített, Tokokban Levő késsek.* (A másik tőr ltsz.: E.61.4.1-2.)

A dísztőr minden bizonnyal azonos azzal a tőrrel, melyet Thurzó Imre (1598-1621) hagyatéki leltára említ a gróf fegyverei között: *Egy ezüst, aranyo zott handzsár, türkisekkel, zöld kövekkel, rubintocskákkal rakott, melyet adott Bethlen Gábor ő felsége. Ezt az ifjú asszonynak adták.*

Az "ifjú asszony", azaz Thurzó Imre özvegye, Nyáry Kriszti na (1604–1641) második férje Esterházy Miklós (1583–1645) nádor volt, leánya, Thurzó Erzsébet (1621–1642) pedig 1638-ban a nádor elsőszülött fiához, Esterházy Istvánhoz (1616–1641) ment feleségül. Thurzó Erzsébet 1642-ben felvett hagyatéki leltárában szintén szerepel a dísztőr, így az minden bizonnyal leánya, Esterházy Orsolya (1641–1682) hozományával került az Esterházy család tulajdonába: Esterházy Orsolya ugyanis 1655-ben Esterházy Miklós fiával, Esterházy Pállal (1635–1713) kötött házasságot.

Irodalom

- Pásztor Emese: *Spectacle and Splendour. Ottoman Masterpieces from the Museum of Applied Arts in Budapest*.

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

Sharjah Museum of Islamic Civilization, Sharjah, 2016. - Cat. 24
- Szerk.: Szilágyi András: *Műtárgyak a fraknói Esterházy-kincstárból az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2014. - Nr. II.2. (Kovács S. Tibor)
- Szerk.: Horváth Hilda, Szilágyi András: *Remekművek az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből. (Kézirat)*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2010. - Nr. 37.
- Szerk.: Tanman Baha: *Exhibition on Ottoman Art. 16-17th Century Ottoman Art and Architecture in Hungary and in the Centre of the Empire*. Istanbul, 2010.
- Szerk.: Szilágyi András: *Esterházy-kincsek. Öt évszázad műalkotásai a hercegi gyűjteményből*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2006. - Nr. 7. (Rákossy Anna)
- Szerk.: Szilágyi András: *Hungary's heritage: princely treasures from the Esterházy Collection from the Museum of Applied Arts*. Paul Holberton, London, 2004. - Nr. 10. és kép
- Bahlcke Joachim, Dudeck Volker: *Welt - Macht - Geist. Das Habsburg und die Oberlausitz 1526-1635*. Dr. Gunter Oettel, Zittau, 2002. - kép (61.6 ltsz.-mal)
- Szerk.: Szilágyi András: Bemerkungen zu einigen Angaben des Nachlaßinventars Kaiser Matthias' I. aus dem Jahre 1619 *Ars Decorativa 21*, 21.. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2002. - 45-61
- Szerk.: Pataki Judit: *Művészet és Mesterség. CD-ROM*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1999. - fém 83.
- Szerk.: Szilágyi András: Oszmán-török dísztőrök az Esterházy-gyűjteményből. *Ars Decorativa 15*, 1995. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1995. - P. 70. Nr. 1-2. kép (Gerelyes Ibolya)
- Szerk.: Gerelyes Ibolya: *Nagy Szulejmán és kora*. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1994. - Nr. 76. (Pásztor Emese)
- szerző: Szilágyi András: *Az Esterházy-kincstár*. Helikon Kiadó, Budapest, 1994. - p. 84.
- Szerk.: Galavics Géza: A fraknói Eszterházy-kincstár a történeti források tükrében *Magyarországi reneszánsz és barokk. Művészettörténeti tanulmányok*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. - 473-549 (Héjjné Détári Angéla)
- szerző: Layer Károly: *Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek leíró lajstroma műtörténeti magyarázatokkal*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1927.
- Layer Károly: *Kunstgewerbemuseum. Illustrierter Führer durch die Sammlungen*. Budapest, 1925.

